„Andrzej Wajda: The Last Romantic of Polish Cinema”

With **Anna Serdiukow**, co-author (together with Małgorzata Fiejdasz-Kaczyńska) of the book *Andrzej Wajda: The Last Romantic of Polish Cinema*, **Joanna Sokołowska-Gwizdka** discusses Wajda’s work, artistic vision, and enduring legacy.

*

Cover of the book “Andrzej Wajda: The Last Romantic of Polish Cinema,” edited by Małgorzata Fiejdasz-Kaczyńska and Anna Serdiukow, Polish Filmmakers Association, Warsaw, 2017.
*

Joanna Sokołowska-Gwizdka: While working on the book *Andrzej Wajda: The Last Romantic of Polish Cinema*, you spoke with many people who knew Wajda and worked with him. What portrait of the man and the artist emerged most often from those conversations? Was there a particular quality that kept coming up in the recollections of people from very different backgrounds?

Anna Serdiukow: He was a man deeply aware of where he

came from. He felt a sense of responsibility for… well, many words would fit here. Responsibility for Poland, for the Polish people, for the filmmaking community, for the world around him, and for future generations of artists.

He felt less at ease outside Poland, and yet he was unquestionably an international artist. His cinema, though deeply rooted in his Polish identity, was universal. Andrzej Seweryn believes that Wajda was an artist in love with Poland, someone who could inspire that same love in others: a love of its language, its land, its light, its traditions, its nature, and its literature.

At Wajda's funeral, Krystyna Janda described him as "the Simeon Stylites of the artistic community" *(Simeon Stylites, c. 390–459, was a Syrian hermit and ascetic regarded as a symbol of spiritual steadfastness and moral authority — editor's note).*

Throughout our conversations, people repeatedly emphasized that Wajda remained true to himself and to a clearly defined set of values. He had profound respect for the Polish nation, its heritage, and its culture. This is evident, among other things, in the literary works he chose to adapt for the screen. After all, we are speaking of a filmmaker who brought works such as *The Wedding* (*Wesele*) and *Pan Tadeusz* to the cinema.

People also stressed that Wajda was a loyal friend. He repeatedly helped those close to him in times of trouble, regardless of what had caused their difficulties or how daunting the challenge might be.

He did not separate his personal and professional lives. He himself once said, “I have to start working on something, because I feel as though I’m dying when I’m not making films.” People used to say that only when he saw his name on a cinema screen did he know who he was. It was like that with every film; he never seemed to have enough.

But can one ever have enough of life, art, cinema, or anything else when one has miraculously escaped death as a child? Wajda was thirteen when World War II broke out. Until the end of his life, he retained something of a prewar Boy Scout: his impeccable manners and sense of duty, but also an acute awareness of life’s fragility. He had survived, and therefore felt compelled to live his life as intensely as possible.

And there was one final observation that returned like a refrain, no less important than the others. Many of my interviewees—or rather, *our* interviewees, since I worked on the book together with Małgorzata Fiejdasz-Kaczyńska—said that whenever they thought of Wajda, they invariably pictured two people together: Wajda and Zachwatowicz.

Detail from the exhibition “Werki Wajda,” featuring Renata Pajchel’s photographs taken on the sets of Andrzej Wajda’s films, National Centre for Film Culture in Łódź, Poland. Photo: Joanna Sokołowska-Gwizdka.

Joanna Sokołowska-Gwizdka: What surprised you most while working on the book? Did you discover anything about Wajda that changed the way you had previously viewed him and his films?

Anna Serdiukow: I heard time and again that he was… charming and seductive. He was not a conventional heartthrob. He captivated people through conversation, care, genuine interest, empathy, attentiveness, engagement, erudition, warmth, and elegance. He did not keep people at a distance; quite the opposite, he made them feel close to him.

When greeting someone, he would often say *“Panie kolego”* (“my dear colleague”), emphasizing that they belonged to the same

filmmaking tribe. It might be a younger colleague, even someone with far less professional experience. To Wajda, that made no difference.

Joanna Sokołowska-Gwizdka: The title of your book describes him as "the last romantic of Polish cinema." What exactly does the word "romantic" mean in Wajda's case?

Anna Serdiukow: Being a Romantic certainly means something different in Poland than it does abroad. In Poland, a Romantic artist is someone concerned with Poland, the Polish spirit, Polish identity, and the Polish national cause. All of this is encompassed by our understanding of Romanticism.

It would be difficult to call Miłosz, Różewicz, or Kantor great Romantics. Piłsudski, Słowacki, Lechoń, and Wajda, on the other hand, certainly fit that description.

There was a time when people tried to describe Wajda as "the Matejko of cinema." He disagreed, arguing that Matejko immortalized victories on canvas, whereas he portrayed defeats.

Wajda was—or perhaps still is—an heir to and a product of nineteenth-century Polish literature: Mickiewicz, Słowacki, and Wyspiański. While studying at the Academy of Fine Arts in

Kraków, he attended Kazimierz Wyka's lectures on Wyspiański and his Romantic roots. But the paintings of Jacek Malczewski also helped shape what we might call "Andrzej Wajda's universe."

There is no doubt that he was—and perhaps remains—a Romantic artist, possibly the last of such stature and significance in the landscape of Polish culture.

Detail from the exhibition "Werki Wajda," featuring Renata Pajchel's photographs taken on the sets of Andrzej Wajda's films, National Centre for Film Culture in Łódź, Poland. Photo: Joanna Sokołowska-Gwizdka.

Joanna Sokołowska-Gwizdka: Andrzej Wajda was deeply

rooted in Polish history and tradition. Yet his films were watched and understood around the world. How did he manage to transform distinctly Polish stories into universal cinema?

Anna Serdiukow: Andrzej Wajda made films that reflected his own way of seeing the world. It was the perspective of a Pole. He never wondered who would watch his films, never calculated or tried to cater to an audience.

I don't know how to name or define that particular quality, that element which distinguished his cinema and made it accessible to audiences around the world. His films certainly did not achieve international success simply because of their Polish themes.

Perhaps it was because he was an artist who was never ashamed of his Polish identity. But it was never about pride or ego. It was about truth. Who knows? Perhaps that was what resonated with audiences.

Joanna Sokołowska-Gwizdka: The 1980s were an especially significant period for Wajda, both artistically and as a public figure. How did the people you interviewed remember those years? Did they feel that, for him, the role of the artist and responsibility toward society were

inseparable?

Anna Serdiukow: Andrzej Wajda never quite managed to realize his dream of a quiet family life. Five years after marrying Krystyna Zachwatowicz, he went to the Gdańsk Shipyard to support the film crew documenting the strikes, in his capacity as president of the Polish Filmmakers Association. But let me start at the beginning.

Wajda certainly began to see himself differently—and to reconsider what it meant to be an artist—after the events of March 1968 in Poland. He asked himself what a filmmaker could be, or perhaps what a filmmaker ought to be. Those events awakened in him a desire, or perhaps a vision, of helping to build a community and assuming responsibility for a particular group, for his professional community, and ultimately perhaps for Poland itself.

According to Anna Kaplińska-Struss, Andrzej Wajda would never have become the socially engaged figure he was—someone who felt responsible not only for the fate of his fictional characters but also for his fellow citizens—had it not been for Krystyna Zachwatowicz.

It is worth remembering that it was she who, in 1975, introduced Wajda to Stanisława Przybyszewska's play *The Danton Case*

(*Sprawa Dantona*). Anyone who saw the production at Warsaw's Teatr Powszechny, starring Wojciech Pszoniak, understood that it was about the here and now—about contemporary reality, about history unfolding in the present.

That same year, Wajda and Zachwatowicz married. Five years later, Krystyna was active in the cultural commission attached to the leadership of the Solidarity trade union and in its National Coordinating Commission.

It was also during this period that *Man of Iron* (*Człowiek z żelaza*) was made. The film begins where *Man of Marble* (*Człowiek z marmuru*) ends: at the gates of the Gdańsk Shipyard.

Despite pressure from the censors, Wajda refused to remove the famous protest song *Janek Wiśniewski padł* ("Janek Wiśniewski Has Fallen"). It was then that he realized his presence at the Shipyard during the strikes had given him the support of a working-class community numbering in the millions. He had an entire trade union behind him.

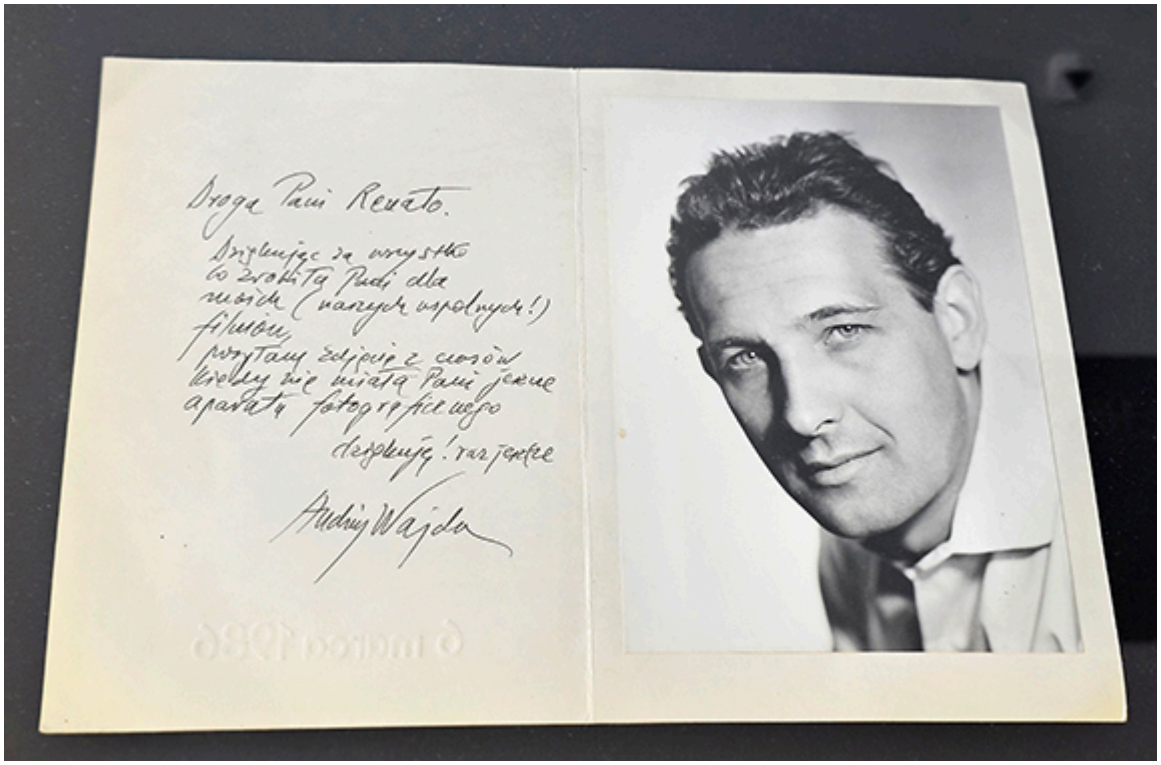

Detail from the exhibition “Werki Wajda,” featuring Renata Pajchel’s photographs taken on the sets of Andrzej Wajda’s films, National Centre for Film Culture in Łódź, Poland. Photo: Joanna Sokołowska-Gwizdka.

Wajda was never an artist detached from real life, living in a bubble. But he was undoubtedly too trusting when it came to politics. He owed much of his sense of direction in public life to Krystyna Zachwatowicz. Both paid an enormous price for their commitment, yet they remained inseparable, standing together through everything during their 43 years of marriage.

In their apartment on Hauke-Bosaka Street in Warsaw’s Żoliborz district, Wajda and Zachwatowicz always kept two emergency kits ready, containing soap, toothbrushes and toothpaste, towels, and medication. But for them, martial law was not primarily

about fear. It was, above all, about Father Jerzy Popiełuszko's sermons at the church in Żoliborz and the crowds of worshippers who gathered there. When Wajda was asked about those "faithful," during Popiełuszko's funeral, he replied that they were "faithful to the truth, faithful to the cause, faithful to Poland."

When I think of Andrzej Wajda's completed films, I see each one as an expression of the artist's voice, but also as a political and civic commentary on the world around him: *Man of Marble*, *Man of Iron*, *Danton*, *Ashes and Diamonds*, *The Ashes*, *Katyń*, and *Walesa: Man of Hope*.

But I also think of the films he never managed to make, including adaptations of Günter Grass's *Cat and Mouse* and Joseph Conrad's *Heart of Darkness*, for which Andrzej Żuławski was to write the screenplay.

At one point, Wajda also envisioned inviting people from outside the film industry to collaborate with his Film Unit X (*Zespół Filmowy X*). He considered producing *Beyond the Seventh Boundary* (*Za siódmą miedzą*), a screenplay by Maciej Szumowski, creator of the well-known 1960s documentary series *Poland Beyond the Seventh Boundary* (*Polska zza siódmej miedzy*), which gave ordinary citizens a voice.

The subject matter and the way it was presented, however, proved too politically sensitive, and the authorities never approved the project for production. Many of Andrzej Wajda's other projects met a similar fate.

Detail from the exhibition "Werki Wajda," featuring Renata Pajchel's photographs taken on the sets of Andrzej Wajda's films, National Centre for Film Culture in Łódź, Poland. Photo: Joanna Sokołowska-Gwizdka.

Joanna Sokołowska-Gwizdka: The Honorary Oscar in 2000 was a major international recognition of Wajda's work. How do you think he himself viewed the award? As the crowning achievement of his career, an honor for Polish cinema, or perhaps something more?

Anna Serdiukow: Before receiving the Oscar from Jane Fonda,

Andrzej Wajda had been nominated for an Academy Award four times. When he finally accepted the statuette for his lifetime achievement, he delivered his speech in his native language, saying: *“I will speak in Polish because I want to say what I think, and I always think in Polish.”*

Of course, there was a significant language barrier—we should not pretend otherwise. On the other hand, this was undoubtedly an important moment for him, affirming his standing as a Polish filmmaker of international renown. But as he himself emphasized, he accepted the award not only as recognition of his own achievements, but also as a tribute to Polish cinema as a whole.

And in the end, he did not keep the statuette. In April 2000, he donated it to the Jagiellonian University Museum.

Joanna Sokołowska-Gwizdka: If you had to identify the most important thing Andrzej Wajda left behind—not only for Polish cinema, but for culture in a broader sense—what would it be?

Anna Serdiukow: His ability to establish lasting bonds that extended beyond professional relationships and grew stronger over time. Cinema was the beginning of something greater, deeper, and more meaningful. Film collaborations would come to

an end, but the relationships, friendships, and human connections remained.

Mr. Andrzej gave so much of himself on a personal level. He invested an extraordinary amount of time, energy, respect, and empathy in other people's lives. In that profoundly human sense, he was remarkable. He could give his attention to something seemingly small, yet something that might be essential, important, even life-changing to another person.

And all the while, he kept working. He worked constantly.

Time is a luxury, our most precious currency. We understand that particularly well today, surrounded by technological conveniences that, paradoxically, end up taking so much of our time.

In Mr. Andrzej's case, we are talking about an extraordinarily full personal and creative life, much of it lived before mobile phones, Zoom, and social media existed. Yet despite his intense involvement in so many initiatives, not only cinematic ones, he was genuinely present. He was *here and now*. He was helpful, and he simply made time for people and their concerns.

I look with admiration at his friendships, so utterly selfless, and at the gratitude he felt toward others and expressed so

generously.

This is something we desperately need today, and certainly not only in the world of cinema: the ability to build dialogue and bring people together, to be decent without giving up the ability to stand up for ourselves.

What matters is that we learn once again to listen to one another—to truly hear each other and look one another in the eye.

Culture needs… civility.

Anna Serdiukow, photo: Daniel Raczyński.
Journalist, film critic, translator, cultural programmer, and script consultant. From 2016 to 2019, she served as Artistic Director of the Cinergia European Cinema Forum in Łódź, and since 2024 she has been Program Director of the Młodzi i Film Festival in Koszalin, with which she has been associated since 2010.

She regularly publishes articles on cinema, including in the Polish Filmmakers Association's Film Magazine. She is an editor and co-author of monographs on Andrzej Wajda, Roman Polanski, and Wojciech Jerzy Has.

She works on an ongoing basis with the Balapolis production company and the Polish Association of Arthouse Cinemas, programming, among other events, the Warsaw Arthouse Cinema Week. She is also involved in promoting Polish cinema both in Poland and internationally.

As a correspondent for the Polish press, she covers major international film festivals in Cannes, Venice, Berlin, and Karlovy Vary. She co-hosts the film program DOBRZE ZMONTOWANE on Chillizet radio.

She is a member of the Polish Film Academy, the International Federation of Film Critics (FIPRESCI), the Polish Filmmakers Association (SFP), the Association of Women Filmmakers, and

the Ex Anima Film Foundation. She also serves as an expert for the Polish Film Institute.

„Andrzej Wajda. Ostatni romantyk polskiego kina”.

Z **Anną Serdiukow**, współautorką (wraz z Małgorzatą Fiejdasz-Kaczyńską) książki *Andrzej Wajda. Ostatni romantyk polskiego kina*, o twórczości, artystycznej osobowości i ponadczasowym dziedzictwie Andrzeja Wajdy — **rozmawia Joanna Sokołowska-Gwizdka**.

*

Okładka albumu „Andrzej Wajda. Ostatni romantyk polskiego kina”, opracowanie: Małgorzata Fiejdasz-Kaczyńska i Anna Serdiukow, Stowarzyszenie Filmowców Polskich, Warszawa 2017
*

Joanna Sokołowska-Gwizdka: Pracując nad książką *Andrzej Wajda. Ostatni romantyk polskiego kina*, rozmawiałaś z wieloma osobami, które znały Wajdę i z nim pracowały. Jaki obraz człowieka i artysty najczęściej wyłaniał się z tych rozmów? Czy była jakaś cecha, która powracała w relacjach bardzo różnych ludzi?

Anna Serdiukow: Był człowiekiem świadomym tego skąd pochodzi. Czuł się odpowiedzialny za… no właśnie, wiele słów tu

pasuje. Odpowiedzialny za Polskę, za Polaków, za społeczność filmową, za rzeczywistość, za kolejne pokolenia twórców.

Poza Polską czuł się gorzej, a przecież bez wątpienia był artystą międzynarodowym, jego kino – choć przesiąknięte Jego głęboką polskością – było uniwersalne. Andrzej Seweryn uważa, że mieliśmy do czynienia z Twórcą zakochanym w Polsce, który potrafił swoją miłością zarażać: miłością do języka, do ziemi, do światła, do tradycji, do natury, do literatury.

Krystyna Janda na pogrzebie Wajdy, nazwała go „Szymonem Słupnikiem środowisk twórczych" *(Szymon Słupnik, ok. 390–459 – syryjski pustelnik i asceta, uważany za symbol duchowej niezłomności i autorytetu moralnego – przyp. red.)*.

Często w naszych rozmowach podkreślano, że Wajda pozostawał wierny sobie i pewnym bardzo określonym wartościom. Miał wielki szacunek do Narodu, do Spuścizny i do Kultury, widać to m.in. po dziełach, które ekranizował, mówimy przecież o Twórcy, który sięgał chociażby po „Wesele", czy „Pana Tadeusza".

Podkreślano również, że Wajda był lojalnym przyjacielem, pomagał wielokrotnie bliskim w opresji, nie zważając na genezę kłopotów, czy skalę wyzwania.

Nie rozdzielał życia prywatnego i zawodowego, zresztą sam

mówił: „muszę coś zacząć robić, bo przecież ja umieram, jak nie kręcę filmów”. Mawiano, że dopiero czytając swoje nazwisko na ekranie kina, wiedział kim jest. I przy każdym filmie tak było, nigdy się tym nie nasycił. Zresztą, czy można się nasycić życiem, sztuką, kinem, wszystkim, gdy cudem unika się śmierci w dzieciństwie? Wajda miał 13 lat, gdy wybuchła wojna. Do końca życia pozostał typem przedwojennego harcerza, niosła go tak kindersztuba jak i poczucie kruchości życia. Ocalał, a zatem musiał przeżyć to swoje życie najintensywniej jak się dało.

I ostatnie powtarzające się jak refren stwierdzenie, wcale nie mniej od innych ważne spostrzeżenie: wielu moich/naszych – bo tworzyłam tę książkę wraz z Małgorzatą Fiejdasz-Kaczyńską – rozmówców mówiło, że myśląc Wajda, zawsze widzieli duet: Wajda-Zachwatowicz.

Fragment wystawy „Werki Wajda” prezentującej fotografie Renaty Pajchel z planów filmowych Andrzeja Wajdy, Narodowe

Centrum Kultury Filmowej w Łodzi, fot. Joanna Sokołowska-Gwizdka

Co najbardziej zaskoczyło Cię podczas pracy nad książką? Czy dowiedziałaś się o Wajdzie czegoś, co zmieniło Twój wcześniejszy sposób patrzenia na niego i jego filmy?

Wielokrotnie słyszałam, że był… czarujący i uwodzicielski. Nie był typem amanta, uwodził rozmową, troską, zainteresowaniem, empatią, swoją uwagą i zaangażowaniem, erudycją, ciepłem i elegancją. Nie tworzył dystansu, raczej mocno go skracał. Zwykł mawiać, gdy kogoś witał: „panie kolego", podkreślając tym samym przynależność do tego samego filmowego plemienia. I mógł to być młodszy kolega, również mocno młodszy stażem. Dla Wajdy nie miało to znaczenia.

Tytuł książki nazywa go „ostatnim romantykiem polskiego kina". Co właściwie oznacza w odniesieniu do Wajdy słowo „romantyk"?

Na pewno bycie romantykiem oznacza co innego w Polsce, a co innego za granicą. U nas twórca romantyczny to artysta zajmujący się Polską, polskim duchem, polskością, sprawą polską… I to wszystko mieści się w pojęciu romantyczności. Miłosza, Różewicza, Kantora z pewnością trudno nazwać wielkimi romantykami. Piłsudskiego, Słowackiego, Lechonia, Wajdę już raczej tak…

Był czas, kiedy Wajdę próbowano nazywać „filmowym Matejką”. On się z tym nie zgadzał, argumentując, że przecież Matejko uwiecznia na płótnie zwycięstwa, podczas gdy On portretuje klęski.

Wajda był – czy też jest – potomkiem i wychowankiem XIX-wiecznej literatury: Mickiewicza, Słowackiego, Wyspiańskiego. Studiując w Krakowie na ASP uczęszczał na wykłady Kazimierza Wyki o Wyspiańskim i jego romantycznych korzeniach. Ale „uniwersum Andrzeja Wajdy” współtworzyło także malarstwo Malczewskiego. Bez wątpienia był – a może wciąż jest – artystą romantycznym, być może właśnie ostatnim tej miary i tego formatu w naszym polskim pejzażu.

Fragment wystawy „Werki Wajda” prezentującej fotografie Renaty Pajchel z planów filmowych Andrzeja Wajdy, Narodowe Centrum Kultury Filmowej w Łodzi, fot. Joanna Sokołowska-Gwizdka

Andrzej Wajda był wyjątkowo mocno zakorzeniony w polskiej historii i tradycji. A jednak jego filmy były oglądane i rozumiane na całym świecie. Co sprawiło, że bardzo polskie historie potrafił przekształcić w kino uniwersalne?

Andrzej Wajda robił filmy, które były jego spojrzeniem na świat. To była perspektywa Polaka. Nigdy nie zastanawiał się, kto te filmy będzie oglądał, nie rachował, nie kombinował pod publiczkę. Nie wiem, jak nazwać, jak zdefiniować czynnik, element, który wyróżniał jego kino i sprawiał, że było czytelne na całym świecie… Na pewno nie za sprawą polskich motywów, jego filmy odnosiły sukcesy za granicą. Być może chodziło o to, że był Twórcą, który nie wstydzi się swojej polskości. Tyle że nigdy nie chodziło o dumę, o ego, ale o prawdę. Kto wie, może to rezonowało?

Lata osiemdziesiąte były dla Wajdy okresem szczególnym — zarówno artystycznie, jak i obywatelsko. Jak ten czas wspominali Wasi rozmówcy? Czy można było odczuć, że dla niego rola artysty i odpowiedzialność za rzeczywistość były ze sobą nierozerwalnie związane?

Nie udało się Andrzejowi Wajdzie zrealizować projektu pt. spokojne życie rodzinne. Pięć lat po ślubie z Krystyną Zachwatowicz jedzie do Stoczni, by – jako prezes Stowarzyszenia Filmowców Polskich – wesprzeć ekipę dokumentującą strajki. Ale od początku.

Z pewnością Wajda spojrzał na siebie inaczej – i na to kim jest Artysta – po doświadczeniu Marca'68. Zadawał sobie pytania: kim może być, czy też kim powinien być twórca filmowy? Wydarzenia tamtego czasu rozbudziły w nim tęsknoty czy też wizje o współtworzeniu wspólnoty, ale też wzięciu odpowiedzialności za jakąś grupę, za środowisko, a być może ostatecznie też za Polskę.

Zdaniem Anny Kaplińskiej-Struss nie byłoby Andrzeja Wajdy społecznika, który – tak, a jakże! – czuł odpowiedzialność za losy nie tylko swoich bohaterów, ale i swoich pobratymców, gdyby nie Krystyna Zachwatowicz. Dość rzec, że to właśnie Ona podsuwa Wajdzie w 1975 roku dramat Stanisławy Przybyszewskiej „Sprawa Dantona". Każdy, kto widział ten spektakl w Teatrze Powszechnym z Wojciechem Pszoniakiem, wiedział, że mowa o „tu i teraz" – o współczesności, o czasie teraźniejszym niedokonanym. W tym samym roku Wajda i Zachwatowicz biorą ślub, pięć lat później pani Krystyna działa w komisji ds. kultury przy prezydium NSZZ „Solidarność" i w Krajowej Komisji Porozumiewawczej, wtedy też powstaje „Człowiek z żelaza" –

który zaczyna się tam, gdzie kończy „Człowiek z marmuru”, czyli przy bramie Stoczni Gdańskiej. Wajda, mimo nacisków cenzury, nie wycina słynnej pieśni „Janek Wiśniewski padł” – to wtedy uświadamia sobie, że jego obecność w Stoczni podczas strajków, daje mu elektorat w postaci wielomilionowej społeczności robotniczej. Ma za sobą związek zawodowy.

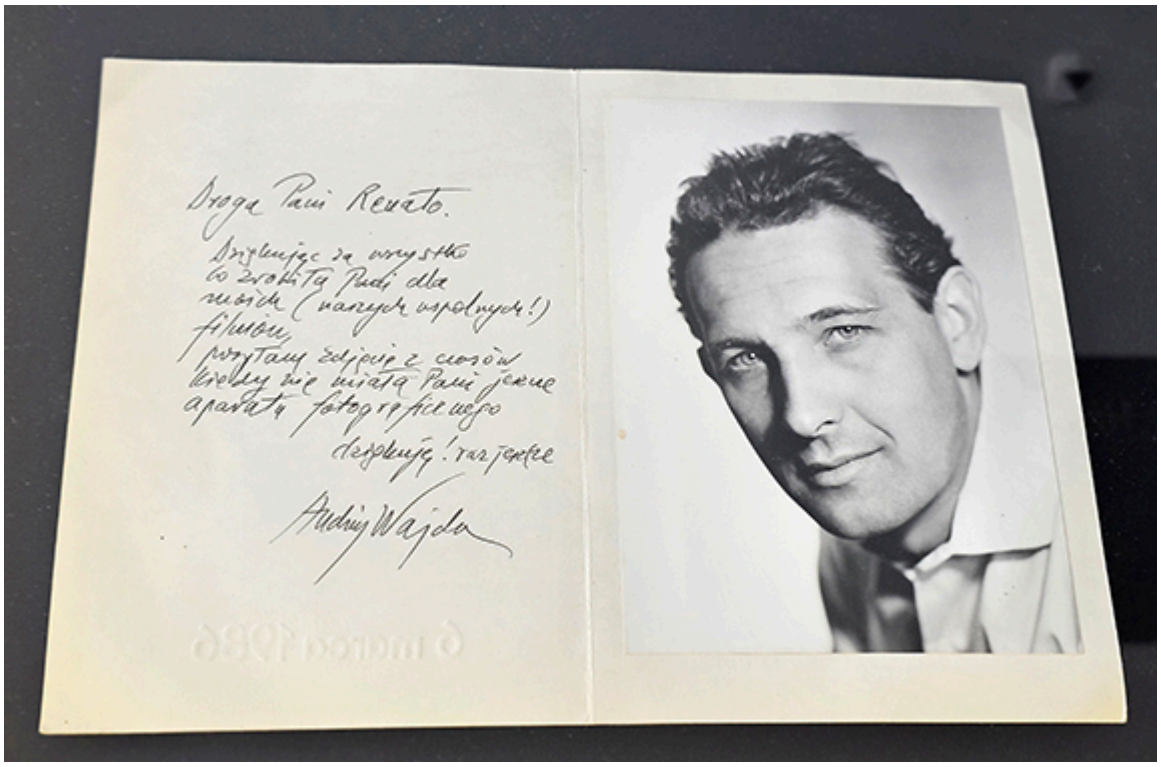

Fragment wystawy „Werski Wajda” prezentującej fotografie Renaty Pajchel z planów filmowych Andrzeja Wajdy, Narodowe Centrum Kultury Filmowej w Łodzi, fot. Joanna Sokołowska-Gwizdka

Wajda nigdy nie był oderwanym od życia twórcą żyjącym w banieczce, ale bez wątpienia, był człowiekiem politycznie nazbyt ufnym. To Krystynie Zachwatowicz zawdzięcza właściwy kierunek marszu w życiu publicznym. Oboje zapłacili za to

ogromną cenę, ale nierozłącznie byli razem we wszystkim przez 43 lata małżeństwa. I tak w żoliborskim lokum Wajdy i Zachwatowicz przy ulicy Hauke-Bosaka zawsze stały przygotowane dwa ekwipunki, w których schowane były: mydło, szczotka i pasta do zębów, ręczniki, lekarstwa. Ale stan wojenny to dla naszych bohaterów nie strach, a przede wszystkim kazania ks. Jerzego Popiełuszki w kościele na Żoliborzu i tłum wiernych. Wajda zapytany o tych „wiernych" odrzekł, już podczas pogrzebu Popiełuszki, że chodzi o „wiernych prawdzie, wiernych sprawie, wiernych Polsce".

Myślę o zrealizowanych filmach Andrzeja Wajdy, każdy był głosem Twórcy, ale też komentarzem polityczno-obywatelskim wobec rzeczywistości: „Człowiek z marmuru", „Człowiek z żelaza", „Danton", „Popiół i diament", „Popioły", „Katyń", „Wałęsa – człowiek z nadziei". Ale myślę też o niezrealizowanych produkcjach reżysera, m.in. o takich tytułach jak „Kot i mysz" Guntera Grassa, czy „Jądro ciemności" wg Josepha Conrada (scenariusz miał pisać Andrzej Żuławski).

Wajda miał też taką wizję w pewnym momencie, żeby zapraszać do współpracy w Zespole X ludzi spoza branży filmowej. Myślał o realizacji scenariusza „Za siódmą miedzą" autorstwa Macieja Szumowskiego, autora słynnego w latach 60. cyklu dokumentalnego „Polska zza siódmej miedzy", w którym głos mieli zwykli obywatele. Temat i sposób jego prezentacji okazał

się jednak zbyt ostry politycznie, projekt nie został nigdy zatwierdzony przez władze do produkcji. Wiele projektów Andrzeja Wajdy spotkał podobny los.

Fragment wystawy „Werski Wajda” prezentującej fotografie Renaty Pajchel z planów filmowych Andrzeja Wajdy, Narodowe Centrum Kultury Filmowej w Łodzi, fot. Joanna Sokołowska-Gwizdka

Honorowy Oscar w 2000 roku był wielkim międzynarodowym uznaniem dla jego twórczości. Jak, Twoim zdaniem, sam Wajda odbierał tę nagrodę? Jako ukoronowanie własnej kariery, wyróżnienie dla polskiego kina czy może coś jeszcze?

Nim Andrzej Wajda otrzymał Oscara z rąk Jane Fondy, czterokrotnie był nominowany do tej nagrody. Ostatecznie

odbierając statuetkę za całokształt twórczości wygłosił mowę w swoim ojczystym języku, mówiąc: *Będę mówił po polsku, bo chcę powiedzieć to, co myślę, a myślę zawsze po polsku*. Oczywiście, istniała poważna bariera językowa, nie ukrywajmy tego, z drugiej strony, z pewnością była to dla niego ważna chwila, sankcjonująca Jego status jako polskiego Twórcy o międzynarodowej renomie, ale też – jak podkreślił – przyjmował tę statuetkę nie tylko jako wyraz uznania dla siebie, ale jako hołd dla całego polskiego kina. I w rezultacie nie zatrzymał statuetki – już w kwietniu 2000 roku przekazał trofeum do Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Gdybyś miała powiedzieć, co Andrzej Wajda pozostawił po sobie najważniejszego — nie tylko polskiemu kinu, ale kulturze w szerszym sensie — co by to było?

Umiejętność inicjowania trwałych, ponad zawodowych więzi i budowania relacji, które umacniały się wraz z czasem. Kino było początkiem do czegoś większego, głębszego, prawdziwszego. Kończyły się współprace filmowe, a związki, bliskość, znajomości, powiązania pozostawały. Pan Andrzej dużo dawał od siebie na poziomie ludzkim – dużo inwestował czasu, energii, szacunku, empatii w ludzkie egzystencje, w takim człowieczym wymiarze był niesamowity, potrafił pochylać się nad drobną sprawą, a jednak dla kogoś istotną, ważną, kluczową. A przy tym cały czas pracował. Pracował non stop.

Czas jest luksusem, najcenniejszą walutą, dzisiaj to wiemy, mając pod ręką mnóstwo technologicznych udogodnień, które de facto nam ten czas zabierają. W przypadku pana Andrzeja i jego intensywnego życia prywatnego i twórczego, mówimy o czasie, gdy nie istniały telefony komórkowe, zoomy, media społecznościowe. A On, przy całym swoim intensywnym byciu zaangażowanym w wiele inicjatyw nie tylko filmowych, był po prostu obecny, był „tu i teraz", był pomocny i tak zwyczajnie miał czas dla ludzi i ich spraw. Patrzę z podziwem na jego przyjaźnie, bezinteresowne zupełnie, na wdzięczność jaką miał do ludzi i dla ludzi. Tego nam potrzeba dzisiaj z pewnością nie tylko w pejzażu filmowym: umiejętności budowania dialogu i łączenia, bycia przyzwoitym, co nie znaczy, że nieasertywnym. Ważne, byśmy znów potrafili siebie słuchać: usłyszeć i popatrzeć sobie w oczy. Kultura potrzebuje… kultury.

Anna Serdiukow, fot. Daniel Raczyński

Anna Serdiukow. *Dziennikarka, krytyczka filmowa, tłumaczka, kuratorka wydarzeń filmowych i konsultantka scenariuszowa. W latach 2016–2019 pełniła funkcję dyrektora artystycznego Forum Kina Europejskiego Cinergia w Łodzi, a od 2024 roku jest dyrektorem programowym Koszalińskiego Festiwalu Debiutów Filmowych „Młodzi i Film”, z którym związana jest od 2010 roku.*

Regularnie publikuje teksty poświęcone kinu, między innymi na łamach „Magazynu Filmowego” Stowarzyszenia Filmowców Polskich. Jest redaktorką i współautorką monografii poświęconych Andrzejowi Wajdzie, Romanowi Polańskiemu i Wojciechowi Jerzemu Hasowi.

Na stałe współpracuje z firmą producencką Balapolis oraz Stowarzyszeniem Kin Studyjnych, zajmując się programowaniem wydarzeń filmowych, w tym Warszawskiego Tygodnia Kina Studyjnego. Angażuje się również w promocję polskiej kinematografii w kraju i za granicą.

Jako korespondentka polskich mediów relacjonuje najważniejsze międzynarodowe festiwale filmowe w Cannes, Wenecji, Berlinie i Karlowych Warach. Jest współprowadzącą audycję filmową „DOBRZE ZMONTOWANE" w radiu Chillizet.

Należy do Polskiej Akademii Filmowej, Międzynarodowej Federacji Krytyków Filmowych (FIPRESCI), Stowarzyszenia Filmowców Polskich (SFP), Stowarzyszenia Kobiet Filmowców oraz Fundacji Filmowej Ex Anima. Pełni również funkcję eksperta Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej (PISF).